

1. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Hardal Gazı ve Etkileri: Örnek Savaşlar ve Sonuçları

Abanoz, Can¹

(1)Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye.
Sorumlu yazar: Abanoz, Can; canabanoz@hotmail.com

Makale Gönderim: 18 Ocak 2019; Makale Kabul: 22 Aralık 2019 ; Makale Yayım: 31 Ocak 2020

ÖZ

Hardal gazının kullanılma gerekçesi, yapımı, kullanımı ve etkileriyle ilgili, hardal gazının ilk kez savaş alanında kullanıldığı Birinci Dünya Savaşı, İran-İrak Savaşı ve Suriye İç Savaşı örnekleri üzerinden incelenmesi.

Anahtar Kelimeler: Hardal Gazı, Birinci Dünya Savaşı, İran- Irak Savaşı, Kimyasal Silah, IŞİD, Suriye, Suriye İç Savaşı.

From The First World War To The Present, Mustard Gas and Its Effects: Sample Wars And Their Results

ABSTRACT

Related to examine of using mustard gas, production and its effects, review with through examples, First World War when mustard gas used for the first time on the battlefield, Iran-Iraq War and Syrian Civil War.

Keywords: Mustard Gas, First World War, WWI, Iran-Iraq War, Chemical Weapon, CW, ISIS, Syria, Syrian Civil War.

1. Giriş

Gaz! GAZ! Çabuk, çocuklar!

– Bir beceriksizlik coşkusuyla,

Kullanışsız kaskları tam zamanında takıyor;

Ama birileri hala bağıyor ve tökezliyordu.

Ve ateşte ya da kireçte olan adam gibi çırpınıyordu...

Buğulu camları ve kalın yeşil ışığı kısın,

Yeşil bir deniz altında, boğulduğunu gördüm.

Bütün hayallerimde, çaresiz görüşümden önce,

Bana daldı, boğuldu, boğuldu, boğuldu.

-Wilfred Owen,

Dulce et Decorum Est [1]

İran-İrak Savaşı'nda (1980-1988), Irak'ın hem askeri hem de sivil unsurlara karşı kullandığı [2],

Suriye İç Savaşı'nda (2013-günümüz) kullanımı gündeme gelen [3] hardal gazı (Sülfür hardal, 2,2'-dikloroetil sülfid; SM, Ypretite) olarak bilinen kimyasal silahın (CW, chemical warfare) icadı ve ilk kullanımı Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) döneminde gerçekleşmiştir. Günümüzde , kullanıldığı dönemden sonraki süreçte bile, çevre ve insan üzerine hala etkilerinin gözlenen hardal gazı ve türevleri insanlık tarihinin karşı karşıya kaldığı en sessiz ama en toksik kimyasal silahlardan birisidir.

Bu derleme hardal gazının kullanıldığı, seçilmiş özel savaş ve saldırıların yaşandığı dönem ve sonrasında olan etkilerinin değerlendirildiği çalışmaların incelenmesi ile oluşturulmuştur.

2.Birinci Dünya Savaşı: Hardal Gazının İlk kullanımı

Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde, Alman kimya endüstrisi hem endüstriyel hem de ekonomik olarak Alman ekonomisini domine etmiştir. Savaş öncesi dönemde, kimyasal silahların beklenmedik bir siper savaşında kullanımı gereksinimi tartışmaları sonucunda, Alman kimya endüstrisi hardal gazı gibi farklı yeni kimyasal silahlar savaş meydanları için geliştirmiş ve kullanılmıştır. [1] Hardal gazı, ilk kez 1800'lerin erken ya da orta döneminde sentezlenmiş ve yakıcılık özellikleri o dönemde anlaşılmıştır. Sonraları da radyomimetik ve kanserojen olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda fetüste anomalilere ve genetik mutasyona yol açabileceği gözlemlenmiştir. [4] Savaşın başlangıcında daha çok psikolojik ve geçici hafif fiziki hasarlar veren göz yaşartıcı gaz gibi kimyasal silahlar yerine, hardal gazı gibi daha güçlü, yaralayıcı ve öldürücü kimyasal silahların kullanımı 1915 yılına dayanmaktadır. Almanya'nın patlayıcılar için gereksinim duyduğu hammaddelerin, özellikle Şili'den gelen nitratın müttefiklerin deniz blokajı sebebiyle

ulaşamaması neticesinde, Alman genelkurmayının ülkedeki kimya endüstrisinin patlayıcı eksikliğiyle ilgili çözümlerine başvurması ile başlamıştır. Bunun üzerine ülkenin ve o dönemde dünyanın önde gelen kimya endüstrisi şirketleri olan Krupps ve IG Farben (Hoechst, Bayer ve Badische Anilin & Soda Fabrik şirketlerinin birleşerek kurduğu şirket) ile yapılan toplantıda IG Farben şirketi, düşman birliklerini taciz etmek yerine onları yaralamak ya da öldürmek için kimyasal silah ajanlarının kullanımı fikrini öne çıkarmıştır. [1] Gazın patlayıcıların yerine geçmesi düşünülmektedir ancak dengelenmiş bir siperi kırmanın olası bir yolu olarak düşünülmektedir. Sipere yerleşik bir düşman, mermilere karşı göreceli olarak güvendedi ama havadan gelecek zehirlere karşı savunmasız bir durumdaydı. Özellikle henüz çok ilkel olan gaz maskelerinin bu tip tehlikelere karşı koruması oldukça zayıftı. Bu şartlara bakılarak kimyasal ajanların savaş alanında kullanılmasına karar verildi ve Alman genelkurmayı bu konuda, ünlü Alman kimyager Profesör Fritz Haber ile çalışma kararı aldı. Haber ilk olarak T-stoff mermilerinin tasarımını değiştirip içine daha geniş gaz silindirleri yerleştirilmesini ve içine klorin gazının doldurulmasını önerdi, böylece klorin gazının daha etkili ve ölümcül olacağını düşünüyordu. Sonuçları kısa zamanda belli oldu, İngiliz ordusundan Çavuş Elmer Cotton tarafından etkisi şu şekilde tarif edilmiştir:

“Akciğerlerde su toplanması meydana getiriyor... bölünmüş bir baş ağrısı, korkunç bir susuzluk ve su içmek anında ölüme neden oluyor, akciğerlerde bıçak gibi keskin ağrı ve öksürükle mide ile akciğerlerden gelen yeşilimsi bir köpük, sonunda duyarsızlık ve ölüm. Derinin rengi yeşilimsi siyaha döner, dil dışarı çıkar ve gözler camı bir bakış alır.”[1] Ön hatlardaki siperlerdeki askerlerin kaçmaya zamanı olmamış ve çok azı kurtulmuştu. Ancak sonraki klorin ataklarında, müttefikler ilkel gaz maskeleriyle donanmış ve ciddi kayıplara rağmen ilk saldırıdaki sürpriz etkisini yaşamamış ve ilk saldırıdaki kadar mesafe kat edememişti. Ypres muharebesinde, klorin

saldırıları sonucu yaşanan kaybın kesin bir rakamı olmamakla birlikte, en az 5000 askerin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir.

1916 yılına gelindiğinde, Alman kimya sanayi daha gelişmiş bir kimyasal silahı açığa çıkarmış ve Almanlar bu silahı Rusya'ya karşı Riga'da kullanmıştır. Hardal gazı ile dolu top mermilerin etkileri gazın askerlere temasından sonraki birkaç saat içinde temas edeni hem içten hem dıştan yakarak göstermekteydi. Neredeyse kokusuz olan bu kimyasal, diğer klorinden daha zor fark ediliyor ve bu nedenle korunması daha zor bir hal alıyordu. Almanlar hardal gazını 1917 yılında Ypres cephesinde İngilizlere karşı ilk kez kullanmış ve İngiliz askerlerinin gaz fişeklerinin patladığını görmesine rağmen, herhangi bir koku, tat almamış ve anlık herhangi bir etki görmemiştir. Hatta Almanların kendilerini kandırdığını düşünmüş ve gaz maskelerini takmamışlardır. Birkaç saat sonra askerler gözlerinde, boğazlarında ve akciğerlerinde ağrı şikayetlerine başlamış, sonra da gazın temas ettiği bölgelerindeki derilerinde yanıklar görülmeye başlanmıştır. [1] Ancak hardal gazının karışık etkileri sonradan ortaya çıkmıştır; düşmana ciddi kayıp verdiren bu kimyasal silah, havadan ağır olması nedeniyle temas ettiği bölgenin toprağında haftalarca kalmakta, buna ek olarak ilkbaharda kullanılmasına rağmen kışın donmakta ve toksik etki göstermeye devam etmekteydi. Tarihin en büyük ironilerinden biri de 1916 yılında İngiliz kimyagerlerinin de hardal gazını geliştirmiş olması ve test etmesine rağmen, orduyu bunu kullanmasına ikna edememesiydi. 1918 yılına gelindiğinde, zehirli gazların kullanımı özellikle batı cephesinde yaygınlaşmıştı. Aynı yıl İngilizler de Almanlara karşı ilk kez hardal gazı kullanmış, ateşkes gününe kadar da 500 ton hardal gazı üretmişti. [1] Planlara göre eğer savaş 1919 yılında da devam ediyorsa her iki tarafın da üretilen fişeklerin %30-%50 kadarına zehirli gaz eklemesi düşünülüyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1 ton hardal gazı yaklaşık 30 askerin hayatını kaybetmesine neden oluyordu. Tüm kimyasal savaş gazlarının yaralaması iki tamamıyla ayrı ve belirgin faktöre

bağlıdır. Birincisi havadaki gazın konsantrasyonu diğeri de açığa çıkma süresidir. Kimyasal silahlarla ilgili bazı teknik olguların anlaşılması Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki dönemde kimyasal silah üretiminin ne kadar kolay olduğunu göstermektedir. Sadece sofrata tuzu, su, kömür, sülfür ve nişasta ya da şeker en tehlikeli olan iki kimyasal silah olan hardal gazı ve lewisite için yeterli hammaddeler olmakla birlikte, kireç, fosfat, arsenik, bromür ve boksit (sulu alüminyum oksit minerallerinden oluşan bir mineral grubu) de eklenmekte, dumanı için de titanyum ve çinko bileşenleri kullanılmaktadır. [5] Günümüzde erişimi kolay olan ve sanayide sıklıkta kullanılan bu bileşenlerin satışının sınırlandırılması ile ilgili kurallar olsa da el altından illegal kullanıma açıktır ve özellikle günümüzde Suriye’de muhalif grupların ve IŞİD’in saldırılarda kullandığı bilinmektedir. [6]

3.Hardal Gazının İnsanlık Üzerine Etkisi

Hardal Gazının İnsanlık Üzerine Etkisi Güncelliğini Korumaktadır Bugün hala Fransız ve Belçikalı köylüler, savaş zamanında kullanılan hardal gazı mermilerine temas ettiğinde kimyasal yanık şikâyetiyle hastaneye başvurmaktalardır. Belçika ordusunun özel bir birliği de Ypres ve Passchendaele bölgelerinde hala aktif ve tehlikeli olan bu mermi ve kimyasal silah fişekleri toplayıp imha etmektedir. [7]

İran-İrak Savaşı’nın üzerinden 30 yıl geçmesine rağmen o dönem İran ordusunda görev alıp hardal gazına maruz kalmış askerlerin tedavisi hala sürmektedir. 1991’de açıklanan CIA raporuna göre savaşta 50.000’den fazla kişi kimyasal ajanlara maruz kalmıştır. Hardal gazı savaşta en sık kullanılan kimyasal ajan olmakla birlikte, bombalara ve top mermilerine yerleştirilmiş ve savaş alanları dışında hastaneler gibi sivil binalar üzerinde de kullanılmıştır. Bundan dolayı askerler dışında siviller de kimyasal ajan mağduru olmuştur. 2000’lerde İran hükümeti özel bir medya kampanyası düzenleyerek nedenini açıklamadan belli bölgelerde yaşayan insanları check-up’a çağırmıştır. Bu kampanya sonucunda, çoğunlukla düşük dozla temas eden

70.000’den fazla mağdur kimyasal ajan kurbanı olarak kayıtlara geçmiştir. Bu mağdurların en az %20’sinin temas ettiğinin farkında olmayan sivil olması kayıtlara geçenlerden daha fazlasının olduğu İranlı yetkililer tarafından düşünülmektedir. [8]

Kaynakça

- [1]. K. Coleman, *A History of Chemical Warfare*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 11-39, 2005.
- [2]. “Chemical weapons and the Iran-Iraq war: A case study in noncompliance,” *Taylor and Francis Online*, Available: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10736700108436837>. [Accessed: 17-Jan-2019].
- [3]. Deutsche Welle, “Mustard gas identified in Syria, says OPCW report | DW | 05.11.2015,” *DW.COM*. [Online]. Available: <https://www.dw.com/en/mustard-gas-identified-in-syria-says-opcw-report/a-18831287>. [Accessed: 17-Jan-2019].
- [4]. S. Reutter, “Hazards of chemical weapons release during war: new perspectives.,” *Environmental Health Perspectives*, vol. 107, no. 12, pp. 985-990, Dec. 1999.
- [5]. J. E. Mills, “Chemical Warfare,” *Foreign Affairs*, vol. 10, no. 3, p. 449, 1932.
- [6]. “Government, 'Islamic State' Known to Have Used Gas in Syria, Organisation for Prohibition of Chemical Weapons Head Tells Security Council | Meetings Coverage and Press Releases,” *United Nations*. [Online]. Available: <https://www.un.org/press/en/2017/sc13060.doc.htm>. [Accessed: 17-Jan-2019].
- [7]. M. Fletcher, “Lethal relics from WW1 are still emerging,” *The Telegraph*, 12-Jul-2013. [Online]. Available: <https://www.telegraph.co.uk/history/britain-at-war/10172232/Lethal-relics-from-WW1-are-still-emerging.html>. [Accessed: 17-Jan-2019].
- [8]. R. Wright, “Iran Still Haunted and Influenced By Chemical Weapons Attacks,” *Time*, 20-Jan-2014. [Online]. Available: <http://world.time.com/2014/01/20/iran-still-haunted-and-influenced-by-chemical-weapons-attacks/>. [Accessed: 17-Jan-2019].